

Caverne Digitale

Mircea Platon

Apelul meu împotriva digitalizării educației a pus în mișcare multe spirite delicate, cultivate de intimitatea cu tehnologia digitală:

„MOOOOOR!!! Adica, cineva transmite o petitie in format DIGITAL, in care petitie se cere renuntarea la ideea de digitalizare a invatamantului!!! Hai ca mi-ati facut seara! Mersi, mi-era dor sa mai vad inapoiati ATAT de ridicoli”

„RETARDATI CEI CARE VOR SA RAMANA IN EVUL MEDIU”

„Dobitocii semneaza online ceva impotriva digitalului :)) Rar mi-e dat sa vad niste oameni atat de idioti! :))”

„Sa lasam prostiile. Scrisul de mana efectiv nu mai e folosit decat in tari care au ramas nitel in urma. Suedia si Finland, scrisul de mana e optional, de la inceput invata cu laptopuri. Eu am avut pix ultima oara in mana.. in 2014.”

„Prostie devenita publica si isterica.... Renuntati la autoturisme, la telefon, la tv, la serviciu.... Mergeti in colibe, fugiti in munti. Lasati-ne pe noi in pace! Semnati petitia prostiei!”

„asta cu contra digitalizare o vad mai mult ca un pas inapoi, cam greu sa te impotrivesti evolutiei tehnologiei si chiar daca o faci, ea nu te va astepta si astfel, te tragi singur in urma #progress”

„E absurd să blochezi evoluția tehnologică. Azi lucrăm deja cu roboți și copii nostri să înghită cretă în continuare, rupți de realitatea vremurilor?! Mai gândiți puțin asupra acestei acțiuni”

„Numai un nebun poate avea asemenea idei.”

„de ce ? e foarte bine , nu suntem in sec 18 sau 19, avansam.”

„Ei, ce sa zic! Si ne întoarcem în copac.”

Parcurgând rândurile de mai sus, cu tot cu majusculele, haștagul, harțagul și punctele lor de suspensie, mi s-a părut că peșterile pe care le-am abandonat undeva, în trecut, așteaptă să ne cuprindă din nou în viitorul apropiat. Nu știu dacă vor fi niște caverne digitale, dar cu siguranță vor fi niște hrube post-industriale, niște adăposturi în carcasa a ceea ce a fost cândva civilizația europeană susținută de cultură. Pentru că există civilizație (trainică) purtătoare de cultură și susținută de cultură, și civilizație (vremelnică) purtătoare de incultură. Turnurile de oțel și sticlă ridicate din talpa caselor vechi din București cărora li s-a păstrat doar fațada reprezintă un exemplu izbitor de civilizație purtătoare de incultură.

Din acele turnuri de birouri – din modul lor de construire, din modul lor de locuire, din modul lor de funcționare, din umbra lor tăioasă și din umanitatea căreia îi închide orizontul – nu va putea niciodată să răsară cultură, adică acel grad de luciditate care să ne permită să conviețuim mai bine, mai frumos, cu natura și cu noi înșine.

Trecerea de la societatea post-industrială la societatea digitală nu este obligatorie sau garantată. Școala din România a fost reformată începând din anul 1992 pe baza unui program ideologic care prevedea crearea unui sistem de „educație” potrivit „societății computerizate postindustriale”. Post-industrială a ajuns România, dar nu va ajunge niciodată computerizată pentru că acest lucru, dacă este cu puțință, și mă îndoiesc că este, presupune, pe lângă computerizare, și existența unei Românii recognoscibile, locuite de români. Presupune adică o soliditate culturală care la noi a fost deja compromisă de ani buni de reforme structurale, sistemice și continue care nu sunt decât expresia corupției globale înflorind la noi spornic de pe urma îngrășământului bio care sunt elitele instituționale locale.

„Viitorul” nu are sens decât dacă presupune cultivarea mării majorității a virtuților culturale de până acum și mai mult decât atât. „Progresul”, pentru că despre acest lucru vorbesc cei care mă acuză că vreau să mențin copiii României în epoca de piatră, presupune creșterea complexității sistemelor culturale, economice sau sociale, nu monotonizarea lor. **Cu alte cuvinte, nu poți progresa fiind mai analfabet, mai amnezic, mai afazic, mai ignorant, mai mărginit, mai împleticit la minte decât strămoșii tăi recentți sau mai îndepărtați.** Faptul că arunci creta peste umăr, la leninistul „coș de gunoi al istoriei”, nu înseamnă că ai progresat, dacă acest lucru te duce către oralitatea digitală și către debilitatea produsă de protezarea minții. De fapt, azvârlirea cretei/creionului/stiloului nu te ajută nici măcar să progresezi pentru că „progresul”, adică sporirea deliberată a complexității sistemelor și creșterea capacității noastre de a le controla pentru o mai bună conviețuire cu noi înșine și cu natura, a fost și a rămas (și) un efect al scrisului de mână și al cititului intensiv de rânduri așternute pe hârtie¹. Sunt etape care nu pot fi sărite pentru că în timpul lor se produce ucenicia acelei intimități cu realitatea care devine mai apoi obișnuința de viață a omului cult.

Simplul fapt că știi să joci fotbal digital nu te face Pele, Rivellino (ehei!) sau Ronaldo. Simplul fapt că faci *browsing* pe internet de dimineață până seara nu înseamnă că poți înțelege sensul unei fraze. Simplul fapt că ignori reguli simple ale logicii nu înseamnă că ai trecut deja în sfera transdisciplinarității futurologice a terțului inclus. Nu, din păcate, dacă nu știi să dai cu șutul în minge, dacă nu știi să scrii cu creionul, să citești o carte de hârtie

¹ Graham S, Kihara SA, MacKay M. The Effects of Writing on Learning in Science, Social Studies, and Mathematics: A Meta-Analysis. *Review of Educational Research*. 2020;90(2):179-226. doi: [10.3102/0034654320914744](https://doi.org/10.3102/0034654320914744)

sau să alcătuiești un silogism simplu, nu ești decât un afon sau analfabet (sportiv sau cultural) de dicționar, nu un exemplar de om *brand new*, ajuns acum, în țipla lui originală, din fabrică direct pe raft.

Un om trecut prin școlile de modă veche, clasice adică, știe că simplul fapt că o tehnologie există nu înseamnă că ea trebuie folosită la orice. Nu poți alcătui un silogism cu o singură premisă. Tehnologia există. Deci ea trebuie folosită în școală. De ce? Este ea utilă școlii? Este ea benefică pentru elev? Elucidarea acestei premise minore necesare pentru a completa raționamentul – Tehnologia există. Tehnologia este bună pentru elev/învățare/școală. Deci tehnologia trebuie/poate fi/ar fi bine să fie folosită în școli – nu s-a făcut. Ba, din contra, strivitoarea majoritate a literaturii nefinanțate de firmele de tehnologie digitală dovedește că tehnologia, la nivelul și intensitatea la care e folosită în mod cotidian astăzi, împiedică învățarea, vatămă minorii în orice caz și dăunează în anumite feluri omului matur și culturii în general. Ca și energia nucleară, tehnologia digitală trebuie folosită cu maximă precauție pentru a extrage din ea doar avantajele fără a o lăsa să ne destrame interior pe termen lung.

Nu folosesc întâmplător analogia cu energia atomică și cu radioactivitatea. După ce fizicianul Wilhelm Röntgen a descoperit în 1895 „razele X”, utilizările comerciale ale noii descoperiri științifice au făcut ca magazinele de pantofi din SUA să se umple în anii 1920-1950 de pedoscoape (aparate de făcut radiografia piciorului): toată lumea era încurajată să își facă radiografii ca să vadă ce mărime de pantofi să-și ia. Era un truc publicitar bazat pe exploatarea senzaționalismului noutății tehnologice (Manfred Spitzer, *Demența digitală*, Humanitas, 2020, p. 19-21). Expunerea neîngrădită la razele X era complet detrimentală sănătății.

După descoperirea Radiumului de către Marie și Pierre Curie în 1898 și izolarea lui în stare metalică prin electroliză de către Marie Curie în 1911, acest element chimic a fost folosit vreme de patru-cinci decenii în tot felul de scopuri comerciale: de la apă de gură, cremă de față, pastă de dinți, supozitoare, afrodisiace, loțiuni împotriva căderii părului, până la presupuse medicamente. Din fericire, era atât de scump încât multe companii doar pretindeau că îl folosesc. Dar efectele acestei utilizări a Radiumului și razelor X în scopuri frivole sau de închipuit progresism au fost devastatoare, după cum ne arată istoria extrasă din faptul divers. Astfel, omul de afaceri William J. A. Bailey a comercializat în epoca interbelică o băutură minune pe bază de săruri de Radium, *Radithor*. Acest leac universal era indicat de medici pacienților lor. Medicii primeau de la corporația lui Bailey 1/6 sau mai mult din prețul fiecărei sticlute prescrise. Bailey a vândut 400.000 de sticlute.

Unul dintre încrezătorii utilizatori de *Radithor* a fost Ebenezer McBurney Byers, industriaș, om de societate, jocheu și campion de golf. Și de ce nu ar fi luat Byers *Radithor*, când o întreagă literatură medicală – plătită de Bailey sau nu – îndemna la consumul acestei

poțiuni miraculoase. Medicul Charles Evans Morris, în cartea sa *Modern Rejuvenation Methods* (New York: Scientific Medical Publishing Co, 1926), afirma că expertiza lui Bailey și beneficiile apei lui erau garantate de „multe autorități” în domeniu și că:

„*Radithor* a depășit cu mult orice altă formă de tratament pe bază de apă de radium adoptată în spitale și clinici din întreaga lume. E cea mai eficientă în privința razelor Alpha, la prețul cel mai mic, și din această cauză aduce, pentru prima dată de la descoperirea radiației, binecuvântările tratamentului cu apă cu radium de un înalt nivel științific la îndemâna tuturor [...] Orice copil poate lua acest produs ani și ani de zile fără nici cea mai mică vătămare [...] dacă un doctor sau orice altă persoană afirmă că apa cu radium este dăunătoare, acea persoană nu spune adevărul [...] Din milioanele de tratamente prescrise în toți acești ani nu am întâlnit încă nici un singur caz de efecte vătămătoare”. În esență, efectul *Radithor*-ului era asemănător celui care ar fi fost obținut dacă „razele soarelui ar fi mângâiat glandele și celulele noastre” (p. 141-143, 176-177).

Între 1927 și 1930, Byers a consumat, la sfatul medicului său, 1.400 de sticlute de *Radithor* și a început să putrezească din interior. Când i s-a spus că infecția la sinusuri este, de fapt, o dezintegrare din cauza radiațiilor, Byers a continuat să bea *Radithor* sperând că acesta îl va face bine. A murit în 1932, după ce ultimii doi ani de viață și i-a petrecut ferit de ochii lumii pentru că maxilarul, afară de doi dinți din față, și mandibula îi fuseseră îndepărtate chirurgical, avea găuri în craniu prin care i se vedea creierul și era în stare avansată de descompunere osoasă. Resemnați au murit și unii prieteni de-ai lui cărora Byers le făcuse cadou duzini de sticlute de *Radithor*.

Bailey nu a pățit nimic. Producția de *Radithor* a fost sistată, dar el a continuat să vândă beneficiile radiumului în alte formule. Apoi, în timpul celui de Al Doilea Război Mondial, a devenit șeful diviziei de electronice a unei companii numite *International Business Machines*. Sau IBM.

*

Cu alte cuvinte, o tehnologie nu e bună la orice. Și întotdeauna vor exista „experți” plătiți să vă rușineze pentru că nu țineți pasul cu „ceilalți”, care reprezintă „progresul”, sau să vă spună că o anumită tehnologie este exact ceea ce vă lipsește pentru a fi mai tânăr, mai frumos, mai deștept, nemuritor. Într-o lume economică dominată de lobby-uri susținute financiar cu bani grei pentru a avansa interesele clienților lor chiar împotriva intereselor dumneavoastră - client, utilizator sau presupus „beneficiar” – nu trebuie să fii un adept al „teoriei conspirației” pentru a scruta cu atenție milioanele de mesaje publicitare evidente sau discrete care caută să ne manipuleze sau să ne impună politici.

De fapt, ca istoric, nu cred în „teoria conspirației” tocmai pentru că știu că există conspirații, multiple². Există diverse planuri puse la cale de diferite facțiuni politice, corporații, elite sau instituții care caută să-și avanseze cauza și să-și promoveze interesele. Nu există o singură conspirație, o explicație universală și un plan minuțios, extrem de bine pus la punct, tocmai pentru că există multiple grupuri/corporații/partide/carteluri ale căror planuri se împiedică, se întretaie, se concurează. Există o piață a conspirațiilor aflate în competiție, nu o singură conspirație centralizată. Istoria scoate la lumină acțiunile acestor grupuri și arată că imposibilitatea unei conspirații universale și perpetue ca mecanism al istoriei, *in parte* sau *in toto*, ține și de existența lor. Teoria conspirației este cel mai ușor și sănătos dezmembrată de practica și contingentele conspirațiilor sau ale planurilor discrete pe care le urzesc diferite nuclee pentru a cuceri puterea, o piață sau doar o reputație.

Cert este că există grupuri de interese care nu se dau în lături de la prea multe pentru a pune mâna pe banii dumneavoastră și capabile de ofensive publicitare și politice extrem de sofisticate. Cazul laptelui praf împins pe gâtul bebelușilor în deceniile postbelice, recomandat de doctori și de o industrie publicitară extrem de agresivă, gata să rușineze pe oricine în numele progresului, e clasic. Laptele praf era modern și era și feminist pentru că elibera femeia de servituțile alăptatului și o lăsa să se întoarcă mai repede la corporație. Era și sănătos. Sau nu era? Ulterior, a reieșit că nu era indicat să înlocuiască laptele mamei, dar nu ne spune nimeni ce li s-a întâmplat corporațiilor (nimic) care au compromis sistemul imunitar a sute de milioane de copii care în loc de laptele mamei au avut parte de lapte praf. Dar ce contează. Aveam o tehnologie care putea produce provizii pentru soldați. De ce să nu producă și mâncare pentru bebeluși. Care constituiau o piață. Așa stau lucrurile.

Nu avem vreun motiv să bănuim Big Tech de idealism. De fapt, cărțile și studiile independente referitoare la efectele digitalizării asupra învățării și educației sunt cât se poate de clare în acest sens: ecranele, fie ele de televizor sau de calculator, au un impact negativ asupra copiilor și adolescenților. Au un impact negativ asupra creierelor în formare. Împing la creșterea în direcția greșită, disfuncțională, a creierului și a copilului, ba chiar contribuie la destrămarea creierului, la deșertificarea lui. Dislexie, ADHD, agresivitate, lipsă de empatie, depresie, obezitate și diabet, tulburări de comportament din spectrul autist, tulburări de vedere, diluarea memoriei și a puterii de concentrare pe termen lung, performanță școlară scăzută, toate au fost dovedite și răsdovedite de

² Vezi, de exemplu, Charles R. Pigden, "Popper Revisited, or What Is Wrong With Conspiracy Theories?", în David Coady (ed.), *Conspiracy Theories: the Philosophical Debate* (London: Ashgate, 2006), pp. 17-47; Peter R. Campbell, Thomas E. Kaiser, and Marisa Linton (ed.), *Conspiracy in the French Revolution* (Manchester and New York: Manchester University Press, 2007); Dale K. Van Kley, *Reform Catholicism and the International Suppression of the Jesuits in Enlightenment Europe* (New Haven, CT: Yale University Press, 2018).

neurologi, psihologi, psiho-pedagogi și au fost constatate empiric de părinți, bunici și copiii neputincioși, abandonați acestor consecințe cu origine clară pentru cei obiectivi și de bună-credință, dar necunoscută pentru cei care se înfruptă din banii lobby-ului digital al Big Tech sau care cred într-un „progres” imprudent.

Demența digitală, cartea lui Manfred Spitzer despre efectul inhibitor al tehnologiei digitale asupra minții și învățării, a apărut și în traducere românească, dar a fost tratată de lobby-ul digital din MEC ca și cum nu ar exista. Spitzer este o somitate în domeniul neuroștiințelor. La capătul unei demonstrații impecabile, susținută de date științifice de cea mai bună calitate și analizate cu evidentă obiectivitate, Spitzer conchide astfel:

„Mediile digitale ne fac să ne folosim mai puțin creierul, iar eficiența acestuia scade cu timpul. La tineri, ele împiedică și formarea creierului; eficiența mintală rămâne astfel de la început sub medie. Acest lucru nu se referă doar la gândirea noastră, ci și la voință, la emoții și mai ales la comportamentul social. Efectele au fost demonstrate din mai multe puncte de vedere și se petrec sub efectul unor mecanisme pe care cercetarea științifică le-a identificat din ce în ce mai bine, în special prin intermediul cercetărilor neurologice” (Spitzer, *Demența digitală*, 280-281).

Omul de știință german aduce în sprijinul afirmațiilor sale zeci de studii medicale care susțin și detaliază aceste lucruri. Dar în România reformei continue a sistemului de învățământ nimănui nu-i pasă de toată această literatură. Avem voie să fim ignoranți. E bine așa. Cu ignoranța pre ignoranță călcând, credem noi, vom dobândi performanță veșnică la testele Pisa. Și pe ce se sprijină acești ignoranți care ne conduc?

1. Pe ideea că, dacă avem o tehnologie, e normal să o folosim oriunde și oricum (ca și cum victorienii ar fi trebuit să facă lecții prin telefon, să aibă bănci școlare cu aburi și eventual să facă ore în timp ce pedala întreaga clasă pe un uriaș velociped tandem, pentru a se învăța să meargă pe ultima invenție de atunci, bicicleta, și a integra astfel tehnologia procesului de învățare din mers a „școlii pe roți”). Istoria „tehnologiei educaționale” e una de dată recentă și nu e decât o înșiruire de eșecuri, de trofee moarte ale unor descoperiri care nu au folosit la nimic (s-a încercat școala prin radio, învățatul de unul singur cu ajutorul casetelor, căștilor, pixurilor vorbitoare ș.a.m.d.).
2. Pe studii, așa cum am arătat³, finanțate de Microsoft sau de lobby-ul digital, care ne spun că învățatul prin jocuri pe calculator sau prin imersie în realitate virtuală sau prin orice alt fel de apel la tehnologia digitală nu e doar legitim, dar de fapt este de preferat cititului de cărți. Aceste „studii” sunt simplă publicitate mascată.

³ Vezi [Deșcolarizarea digitală | Școala Clasică \(scoalaclasica.com\)](https://scoalaclasica.com), p. 24 ș.cl.

3. În fine, pe ideea că introducerea calculatorului la școală îi va pregăti pe elevi pentru viața alături de calculator, ca și cum elevii ar trebui să aibă ore de băut, fumat și sex, totul rațional, controlat, sub supravegherea profesorului (așa cum ni se promite și cu computerul) pentru a-l învăța pe școlar cu aceste constante ale vieții majorității adulților⁴. În fapt, atât de mare este intruziunea computerelor în toate fibrele vieții noastre, încât ar trebui ca tocmai școala să fie o oază unde copiii să fie feriți de această influență, așa cum adulții au nevoie de timp petrecut altfel decât cu ochii în ecrane. O combinație de TV/tabletă/laptop/chat/filme/proiecte pentru școală/teme determină copiii de azi să stea câte 6-7 ore pe zi cu ochii în ecran (în afara școlii), și a coloniza și orele lor de școală cu ecrane va avea efecte dezastruoase atât asupra lor cât și asupra noastră, ca oameni civilizați.

De fapt, profesorii și părinții nu reușesc acum să controleze modul în care elevii folosesc smartfoanele în sala de clasă sau computerele în timpul școlii online⁵. Cum vor controla, cine va controla școala digitală și ce fac elevii la ore cu accesul la ecrane? În Nigeria se duceau direct pe websituri pornografice (Spitzer, *Demența digitală*, p. 66). Cum anume va deveni școala mai eficientă în momentul în care tehnologia, cu numeroasele ei actualizări, defecțiuni, viruși, epuizări ale bateriei și ispite va interveni **între elev și idee**, îl va abate pe primul de la înțelegerea și prelucrarea adâncă a celei de a doua? Mediul va lua locul mesajului și *mouseclick*-ul va lua locul înțelegerii.

Apoi, mediul digital este proiectat să producă dependența utilizatorului. În documentarul *The Social Dilemma*, de la minutul 22:10, Tristan Harris, care a lucrat pentru Google, povestește cum a fost antrenat academic pentru a descoperi vulnerabilitățile minții și a construi cu ajutorul tehnologiei digitale un univers manipulator, cum să investească în tehnologie tot ce știa despre psihologia persuasiunii. Harris a fost antrenat să devină un „geniu al manipulării comportamentelor” prin intermediul tehnologiei digitale:

„[Harris] Tehnologia persuasivă e de fapt un fel de design dus intenționat la extrem, cu ajutorul căruia chiar vrem să modificăm comportamentul cuiva. Vrem să-i determinăm să facă acest lucru. **Vrem să-i vedem continuând să apese pe mouse.**

[Joe Toscano] De câte ori reîncarci pagina, găsești un lucru nou în capul paginii. Reîncarci, alt lucru nou. De fiecare dată. E ceea ce, în psihologie, numim **stimulare pozitivă intermitentă**.

[Harris] Nu știi când vei obține ceva sau dacă vei obține ceva, adică funcționează exact ca jocurile mecanice din Vegas. Nu e de ajuns că folosești produsul în mod

⁴ Ce ar ieși din acest tip de ore vedeți în *Monty Python's The Meaning of Life*, secțiunea "Growth and Learning".

⁵ [Profesorii cer interzicerea telefoanelor mobile în timpul orelor. Alte propuneri \(ziaruldeiasi.ro\)](#).

conștient, **vreau să sap mai adânc în creierul tău și să implantez în tine un obicei de care nu ești conștient astfel încât să te programez la un nivel mai adânc.** Nici măcar nu-ți dai seama [...] De fiecare data când vezi mașina de jocuri mecanice, numai cât te uiți la ea și știi că, dacă întinzi mâna și o atingi, s-ar putea să aibă ceva pentru tine, așa că joci la mașina aia să vezi ce-ți iese, nu-i așa? Nu joci din întâmplare, ci pentru că așa a fost calculat să se întâmple.”

Că așa stau lucrurile, ne-o indică faptul că B. F. Skinner, cel mai cunoscut și poate și cel mai sinistru teoretician și practician al behaviorismului, afirma în 1971 că modul în care sunt proiectate să funcționeze mașinile de pocher mecanic din cazinourile de la Las Vegas poate face până și o maimuță, un papagal sau un copil dependent de „păcănele”⁶. Deci internetul e construit conform acestui principiu, unul din cele patru ale lui Skinner, care ușurează controlul social pe bază de dependență.

Tehnologia digitală este, mai mult decât mașinăriile mecanice, mecanismul perfect de generat „anti-atenție”⁷, deci slăbiciune și dependență. Skinner și cu Harris sunt oamenii care au construit sistemul de condiționare psihologică prin intermediul tehnologiei. Și ei ne spun ce ne face acest sistem. De ce introducem acest sistem în școli? Cum anume combatem noi din punct de vedere științific avertismentele oferite de medicii, psihologii, neuropsihiatrii și informaticienii care au construit aceste sisteme? Ce anume ne face să credem că putem introduce în clase tehnologii care produc dependență și debilitate intelectuală și care, chiar când sunt folosite în scopuri bune, educative, vatămă creierul în formare al copiilor și adolescenților?

Ni se spune mereu că trebuie să „urmăm știința”. **Unde e știința din spatele digitalizării școlii românești?** Că, în afară de lobby, sute de milioane de euro în contracte și naivitatea unor maturi gură-cască gata să-și lase copiii pradă oricărei himere, nu se vede nimic altceva.

[Semnați aici petiția împotriva digitalizării școlii](#)

⁶ William F. Buckley, ”The Firing Line”, Program Number S0021, ”The Case against Freedom”, Guests: Skinner, B. F. (Burrhus Frederic), 1904-1990. : MacKay, Donald MacCrimmon, 1922- : Hart, Thomas J. : Tracy, Daniel. : Wilson, Brenda. 2 October 1971”, min. 28:30-30:22 ([The Case against Freedom – Works – Digital Collections \(hoover.org\)](#)).

⁷ ”The Internet is basically a Skinner box engineered to tap right into our deepest mechanisms of addiction. As B. F. Skinner’s army of lever-pressing rats and pigeons taught us, the most irresistible reward schedule is not, counterintuitively, the one in which we’re rewarded constantly but something called “variable ratio schedule,” in which the rewards arrive at random. And that randomness is practically the Internet’s defining feature: It dispenses its never-ending little shots of positivity—a life-changing e-mail here, a funny YouTube video there—in gloriously unpredictable cycles” ([The Benefits of Distraction and Overstimulation -- New York Magazine - Nymag](#)).